

Видатні історичні постаті, які мали відношення до Поділля. Пропонується, як орієнтир, для всіх громад Вінниччини

1. Князь Святослав «Хоробрий», роки життя 957-972. Уславився тим, що проводив національну політику і громив зовнішніх ворогів. Увійшов в історію Київської Русі як виважений політик, що орієнтувався винятково на внутрішні ресурси. Розгромив найнебезпечніших ворогів Хозарського каганату. Ідучи на ворога завжди попереджав, посилав гінця із вісткою; «Іду на ви!».

2. Брати Коріатовичі – литовські князі, які в час розрухи Київської Русі стали очільниками земель Брацлавської, Молдовської, Володимирської та Кам'янецької. Уславилися тим, що вигнали з Поділля монгольських баскаків і повернули спадкове право на традиційне впорядкування. Вважаються розбудовниками Вінниці як міста-фортеці.

3. Парфен Омелянович, Вінницький війт за урядування якого місто отримало Магдебурське право.

4. Гетьман Петро Сагайдачний. Виходець із Галичини, який неодноразово бував у нашому краї. Геній морських походів проти турецької держави. Основу усіх його морських походів складала вихідці з Поділля. Особливо користувався шаном в населення придністров'я та побужжя. Видатний політик і культурний діяч.

5. Полковник брацлавський Данило Нечай походить із давнього українського княжого роду герба «Прус». Після Люблінської унії дід, аби повернути герб і право на маєтності переселився в м.Бар. Батько Іван відомий запорізький отаман прославився морськими походами. У Данило народився в Бару. Змолоду мав круту і непокірну вдачу. Навчався в Київському колегіумі, а потім в Падуанському університеті (Італія), брав участь у повстанні Карпа Скидана та релігійній війні у Європі. В союзниках орієнтувався на Туреччину, де мав дуже сильні позиції. Володів кількома європейськими мовами, турецькою та татарською. За деякими джерелами мати Данила мала родинні зв'язки з купецтвом Туреччини. Певний час брат Іван був посланцем у Кримського хана Іслама Ш. Д.Нечай не визнавав Б.Хмельницького ні у військовому, ні політичному плані, бо мав під рукою 40 війська. Дослухувався М.Кривоноса на чолі якого спільно з Глухом та Богуном звільнили Поділля. Майстер піхотних боїв на відкритій місцевості та штурму фортець. Зразком погрому переважаючих сил ворога є захоплення Меджибожа, Збаража і вирішальний бій під Пилявцями та миттєве захоплення фортець у Бродах та Ясах.

6. Іван Богун – полковник кальницький, вінницький, брацлавський, полтавський, паволоцький, овруцький, подільський, наказний осавул, гетьман – це далеко не все про найвідомішого діяча 17 століття, який походить із княжого роду герба «Яструбець». Його батько брав участь у повстанні С.Наливайка і загинув. Король позбавив родину власності (села Яструбинці в Іллінецькому районі, Яструбиха поблизу Брацлава, ймовірно Уладівка Літинського району). Іван ще зовсім юним потрапив у Німеччину, де закінчив Берлінський університет за фахом інженера-фортифікатора. Тривалий час брав участь(спільно з Максимом Кривоносом) у Тридцятилітній війні на боці протестантів. Повернувшись додому козакував у вільному степу Донщини, воював проти татар та московитів. Паралізовував Борівський перевіз та Азов, спалив Муром. Стояв на чітких антимосковських позиціях і очолював опозицію Б.Хмельницькому. В походах ніколи не вів полк спільною колоною, унікальний і єдиний очільник військового підрозділу, який успішно діяв узимку. Виступав проти союзу з Москвою, Кримом та Туреччиною. Певний час схилився до створення конфедерації Україна-Польща-Литва. Вважається засновником фронтової розвідки. За всю історію козацтва Богун виявився найавторитетнішим з-поміж усіх тогочасних діячів.

7. Гетьман Іван Виговський. Походить із княжого роду герба «Абданак». Неодноразово бував на Поділлі. Перекопаний прихильник створення Конфедерації

трьох братніх слов'янських народів (українського, литовського, польського). Ініціатор Гадяцьких пактів. Противник політичного союзу з Московією. При ньому козацький реєстр сягнув 60 тисяч вишколеного війська. Очолив об'єднані сили (українці, поляки, татари) в боротьбі з московською навалою і погромив їх під Конотопом у 1659 році.

8. Генеральний писар Юрко Немирич. Унікального таланту дипломат, оратор і політик. Закінчив університети в Польщі, Голландії, Швейцарії. Володів дванадцятьма мовами. Автор першої книги із військової тактики та стратегії «Міркування про війну з Москалями». Користувався особливою довірою та повагою французьких, німецьких та шведських князів. Усе своє життя намагався долучити козацький стан до європейської спільноти. Автор концепції Великого князівства Руського, що мало стати основою української держави та ідеолог Гадяцьких пактів.

9. Полковник барський Іван Кішка походить із шляхетного роду. Предки володіли селищем, що нині носить назву Стрижавка. Загинув під Берестечком у 1651 році.

10. Полковник Іван Куницький-Яцьківський походить із шляхетного роду власників села Яцьківці (нині с. Брусленів Літинського району.) Сподвижник М.Кривоноса та І.Богуна. По смерті Д.Нечая очолював його полк. Кілька разів був наказним полковником Кальницького полку.

11. Полковник уманський Йосип Глух походить із давнього шляхетного роду. Близький друг і сподвижник Д.Нечая та І.Богуна. Спільними силами боронили край від польської навали. За відмову присягати московським боярам у Переяславі позбавлений Б.Хмельницьким чину проте згодом його, за наполяганням І.Богуна, повернуто на посаду.

12. Полковник брацлавський Василь Дрозденко. Уродженець Чернігівщини. Розпочинав козакування в полку І.Нечая, а потім перейшов до його брата Данила. Близький друг і сподвижник І.Богуна. Після його вбивства очолив протипольське, протитатарське і протимосковське повстання. Успішно громив мізерними силами ворожі війська. Загинув від рук поплічників Петра Дорошенка.

13. Полковник Станіслав Морозенко, походить із давнього українського шляхетного роду. Навчався в Краківському та Падуанському університетах. Загинув під Збаражем. Оспіваний в народних піснях.

14. Полковник Остап Гоголь походить із шляхетної волинської родини, але весь козацький вік провів на Поділлі. Беззмінний Могилівський полковник. Незважаючи на поміркованість поглядів дотримувався проєвропейського вектору. Особливо це стало помітно за короля Я.Собеського.

15. Полковник Гродзенко Іван, шляхетного роду з Бершаді. Активний учасник війни проти Польщі. Очолював різні полки.

16. Полковник Михайло Зеленський походив із княжого роду герба «Прус». З одними даними він із села Зеленянка Крижопільського району, а за іншими володів селами Клебань, Крищенці та Холодівка Тульчинського району. Очолював ряд полків, але дотримувався проєвропейської орієнтації. Воював проти протурецького П.Дорошенка.

17. Полковник Андрій Абазин. Виходець із давнього молдавського боярського роду. Змолоду потрапив на Поділля, виховувався у Брацлаві. Навчався в Київсько-Могиланській академії та Краківському університеті. Вперше гучно заявив про себе у війську князя Яна Собеського під Хотином, де заслужив чин сотника. В боях проти турецького нашестя під Віднем та Парканами (Австрія) продемонстрував небачений героїзм і за це отримав чин брацлавського полковника, нині територія Вінницької та Хмельницької областей. А.Абазин найдовіреніший полковник короля Яна Собеського якого він прагнув повернути на трон молдавського господаря, але не встиг. За десять років полковник заселив більшу частину спустошеної території вихідцями з Волині, Полісся, Прикарпаття та причорноморських татарських орд. Звільнив Поділля від турецько-татарського нашестя. Тісно співпрацював з полковниками Семеном Палієм, Самійлом Самусем та Іваном Іскрою. Стояв чітких на

антимосковських позиціях і тому потрапив у список гетьмана Мазепи як ворожий полковник. Відстоював європейський напрямок розвитку козацької України. Андрій Абазин успішно воював із промусульманськими ставлениками, здійснив сім успішних походів на причорноморські татарські міста і фактично припинив набіги на контрольовані ним землі. За його керування на Поділлі було відроджено торговельні шляхи та міста. Саме за Абазина через територію полку проліг перший поштовий шлях із Києва до Варшави. Після смерті Собеського потрапив у немилість до польського короля Августа і гетьмана Мазепи. Це спонукало спільно з Палієм та Самусем взятися за оборону краю (Летичів, Вінниця, Немирів, Брацлав). Тяжко поранений при обороні м.Ладижина. Похоронений в околицях Шаргорода. Предок письменника М.Коцюбинського. Нині у Вінниці збереглася назва хутора Абазівка.

18. Самійло Самусь, правобережний гетьман. Керівник протипольського повстання спільно з С.Палієм та А.Абазином. Мав осідок у Вінниці. Разом із П. Орликом намагався вигнати окупантів з України. Потрапив у полон до московитів, де й загинув.

19. Академік Агафангел Кримський, видатний український мовознавець, історик, поет і перекладач. Володів понад 40 мовами. Знищений більшовика як український буржуазний націоналіст при тому, що його батько татарин, а мама полячка. Праці Кримського досі залишаються маловідомими широкому загалу.

20. Михайло Йогансен, український поет, прозаїк, сценарист, теоретик літератури, мовознавець. Загинув від рук більшовиків як націоналіст, хоча за походженням швед.

21. Софія Русова, українська громадська діячка, відомий у Європі педагог. Тривалий час мешкала у Вінниці.

22. Юрій Клен, український поет-неокласик.

23. Ярослав Івашкевич, класик польської літератури. Народився і тривалий час жив та творив на Вінниччині.

24. Гетьман Павло Скоропадський, походив із давнього козацького роду. Під час революції українізував свій корпус і проводив жорсткий курс на впровадження української ідеї. При ньому було створено Академію Наук України, багато сил і енергії віддавав формуванню національно свідомого війська. Неодноразово бував у Вінниці, Жмеринці та інших містах.

25. Юліуш Словацький, польський поет, драматург. Дитячі та юнацькі роки провів на Поділлі, певний час жив і творив у Тульчині. Дотримувався демократичних поглядів.

26. Олекса Стороженко, український письменник, фольклорист.

27. Сотник Верлан, його вважають батьком Гайдамаків. Він зумів об'єднати розрізнені ватаги повстанців і підняв одне із наймасовіших збурень проти російсько-польських окупантів. Його військові підрозділи зуміли за кілька місяців звільнити від шляхти і лихварів усе Поділля, частину Галичини та Київщини. Верлан єдиний із усіх очільників народного зрушення, який зумів врятуватися і зберіг на десятиліття дух гайдамаччини. Розпочинав свою діяльність у Шаргороді.

28. Гнат Юра, відомий український актор.

29. Володимир Прилипка, археолог, який вперше знайшов і відкопав у Придністров'ї неоціненні скіфські скарби.

30. Княгиня Щербатова, тривалий час мешкала в м.Немирові, займалася великою справою освіти. За її кошти десятки селянських дітей здобули вищу освіту в європейських університетах. Збудувала і фінансувала в Немирові гімназію та лікарню. Займалася великою благочинністю. Вбита більшовиками.

31. Надія Фон Мекк, мала маєтність у Браїлові. Завдяки її фінансовій допомозі композитор П.Чайковський мав можливість творити свої геніальні симфонії.

32. Гнат Танцюра, відомий український фольклорист.

33. Настя Присяжнюк, уродженка Погребищ усе своє життя збирала народні пісні, замовляння, казки. В її доробку тисячі оригінальних творів.

- 34. Валентин Отамановський**, видатний український історик. Спеціалізувався на вивченні Поділля. Перший і єдиний автор давньої історії Вінниці та прилеглих територій.
- 35. Омелян Грабець**, полковник армії УПА, що діяв на теренах області. Загинув у Літинському районі.
- 36. Микола Сардаковський**, народний артист України. Перший, хто правдиво зіграв ряд ролей історичного плану. Активний учасник становлення України.
- 37. Юлія Рябчинська**, перша Олімпійська чемпіонка з Вінниччини.
- 38. Пилип Орлик** – генеральний писар і сподвижник гетьмана І.Мазепи. На теренах Європи укладач першої Конституції (прав свобод та вольностей). Письменник, поет.
- 39. Безручко Марко**, учасник першої світової війни, генерал-хорунжий армії УНР, талановитий український полководець, начальник штабу корпусу Січових Стрільців. У 1920 році силами українського війська врятував Польщу від розгрому більшовиками.
- 40. Болбочан Петро**, полковник армії УНР, командир корпусу чорних запорожців, зумів зупинити більшовиків Муравйова, а згодом розгромити їх. Вирізнявся сміливістю в прийнятті рішень за що був усунутий від командування, а згодом розстріляний з намови чекістських агентів.
- 41. Вишиваний Василь**, австрійський архієпископ, засновник і перший командир корпусу Січових Стрільців. Неодноразово бував у Вінниці. Талановитий поет (писав українською), чимало поезій стали народними піснями. Під час Другої світової війни відмовився співпрацювати з нацистами. Замордований у Москві в 1947 році..
- 42. Коновалець Євген**, полковник армії УНР, співзасновник корпусу Січових Стрільців. У Лізі Націй піднімав українське питання, перший голова ОУН
- 43. Липинський В'ячеслав**, видатний український громадський та політичний діяч, публіцист праці якого в сучасній Україні залишаються невідомі. Знищений більшовиками у справі СБУ.
- 44. Лепкий Богдан**, відомий український письменник.
- 45. Міхновський Микола**, юрист, громадський та політичний діяч, ініціатор створення «Товариства Тарасівців», ідеолог державної самостійності. Його праця «Самостійна Україна» не втратила своєї актуальності й нині. Вбитий більшовиками.
- 46. Бернад Претвич**, барський староста. За його керування містом воно не лише розвинулося в економічному плані, а стало визначальним торговельним та ремісничим центром. Претвич перший організував мобільні загони озброєного люду які несли сторожу від нападів татар. Неодноразово розбивав ворожі спроби пограбувати околиці. Вважається батьком реєстрового козацтва на Поділлі.
- 47. Оводов Микола**, вінницький міський голова при якому місто набуло європейського вигляду. При ньому було здійснено електрофікацію та телефонізацію, прокладено водогін, збудовано театр, запрацював трамвай. Сто років тому за ініціативи Оводова розпочалася забудова центру міста.
- 48. Гуцало Євген**, класик української літератури. Народився в Калинівському районі, працював у місцевій пресі.
- 49. Отаман Ананій Волинець**, уродженець с. Карбівки Гайсинського району. Видатний борець визвольних змагань за Україну. Перший на Вінниччині створив повстанські, а згодом регулярні частини для захисту краю від російського нашествия. Виступав проти співпраці з Пилсудським, мав складні стосунки з Петлюрою. Підтримував політику полковника В.Оскілка. Як політик орієнтувався на європейську демократію. Загинув у більшовицьких катівнях Вінниці в 1941 році.
- 50. Отаман Годзиківський Іполит**, кадровий військовий із російської родини. Активний борець за українську незалежність. У його частинах завжди

панувала зразкова дисципліна. Діяв на території середньої Вінниччини. Загинув у бою з більшовиками.

51. Отаман Гальчевський Яків, уродженець села Гута Літинська нині Малинівка Літинського району, учитель, штабс-капітан, вихованець А.Волинця. Видатний організатор повстанського руху та засновник нової військової розвідки. Полковник армії УНР. Успішно діяв на території Поділля до 1925 року. За наказом С.Петлюри служив у Війську Польському, де займався підготовкою розвідників-диверсантів. Воював з німецькими нацистами. Після 1939 року активно співпрацював з Бульбою-Боровцем. Загинув у бою з польськими шовіністами у 1943 році.

52. Отаман Семен Заболотний, полковник війська чорних запорожців. Діяв на південних теренах Вінниччини, командир 5-ї Повстанської групи. Активно діяв до 1922 року. Загинув у бою з більшовиками в с. Берізки-Чечельницькі.

53. Отаман Ільницький Семен, полковник царської армії та УНР. Народився в с. Кетроси нині Довжок Ямпільського району. Оперував у південних районах. Командир окремого Наддністрянського куреня. Загинув у бою з більшовиками.

54. Ляхович Євген, найтаємничіший отаман Визвольних змагань. Народився в Брацлаві у родині священика, учасник Світової війни. Офіцер. В армії принципово не спілкувався російською за що переслідувався. По революції сформував надзвичайно мобільний та боєздатний легендарний курінь смерті. Виконував особливо відповідальні накази командування армії УНР. Оперував на території від Волині до Київщини. Під Ковелем зупинив просування польських військ, у Вапнярці розгромив полк Мішки Япончика, затримав просування армії Й.Якіра. В Попільні врятував від розгрому загін Марусі Соколовської. На Київщині розгромив полки М.Щорса та В. Боженка. Вперше застосував тактику швидкого переміщення та несподіваних нападів на скупчення ворога. В політичному плані прихильник полковника В.Оскілка та проєвропейської орієнтації. Співпрацював з А.Волинцем, І.Годзиковським, Ю.Якубенком та І.Струком. Користувався великим авторитетом серед отаманів. Особливо запеклий ворог більшовиків. Він єдиний за чю голову чекісти оголосили винагороду в 500 золотих. Підступно вбитий зрадником у с. Вороновиці того дня, коли об'єднані сили мали захопити Вінницю звідки мав початися визвольний наступ на Київ.

55. Мачушенко Володимир, повстанський отаман. Народився в с. Озеро на Вінниччині. Учитель, прогресивний агроном, організатор кооперативного руху. Очолював Немирівський полк. Врятував від більшовиків золотий запас Сюзбанку. Після війни осів на Волині. Помер за нез'ясованих обставин у 1937 році.

56. Струк Ілля, повстанський отаман, командувач Першої селянської армії, офіцер, повний Георгієвський кавалер. У 1919-20 роках активно діяв на Вінниччині, тричі захоплював стару частину Києва. На його озброєнні були бронепотяги, бронемашини та літаки. Кількість війська до сорока тисяч. Здійснити задуми не вдалося з вини Ю.Тютюнника. Емігрував до Чехословаччини де помер у 1968 році.

57. Харченко Семен, відомий як отаман Хмара. Командувач Подільською повстанською групою, офіцер. Співпрацював з Я.Гальчевським та Я.Шепелем. Воював з більшовиками до 1924 року. Потрапивши в полон утримувався у Вінниці, де підняв повстання і з допомогою цегли боронився протягом двох діб. Загинув у бою.

58. Цимбалюк Матвій, повстанський отаман. Народився в с. Тарасівка Тульчинського району. Справжній характерник – володів потужним гіпнозом, знав кілька іноземних мов. Загинув від руки зрадника.

59. Отаман Шепель Яків, наймолодший полковник армії УНР. Народився в с. Вонячин (Городище) Літинського району. Навчався в Одеському університеті. Учасник першої світової війни. За відвагу отримав нагороду з рук великої княгині Анастасії. Учень А.Волинця. Про Шепеля С.Петлюра сказав: «Якби у мене було тричотири таких як Шепель, то я би давно взяв Київ». Тричі вибивав з Вінниці

більшовиків. Його бійці знищили таких катів-чекістів як Едельштейн та Гойхер. Неодноразово захоплював Літин, Летичів, Хмільник, Любар, Калинівку. Успішно протидіяв переважаючим силам Г.Котовського та В.Примакова. У 24 роки командувач 6 Повстанського району. Певний час працював у штабі Головного отамана. У 1921 році повернувся на Вінниччину. Під його проводом нараховувалося понад двадцять тисяч бійців. Загинув від руки зрадника. Голова Шепеля закопана в дворі теперішньої музичної школи по вул. Артинова, де в 20-і роки містилося ЧК.

60. Яворський Сергій, отаман Карий, народився в с. Нова Гребля, полковник армії УНР, командувач Північною повстанською групою. Оперував на Вінниччині, Київщині та Житомирщині. Розстріляний більшовиками в 1923 році.

61. Добжанський Феодосій, народився у м. Немирові. Вчений із світовим ім'ям – біолог-генетик, зоолог, ентомолог, основоположник американської популярної генетики.

62. Ваксман Зельман, народився в с. Нова Прилука, лауреат Нобелівської премії в галузі медицини за відкриття стрептоміцину – першого антибіотику.

63. Городецький Владислав, народився в с. Шолудьки на Вінниччині. прогресивний новатор-архітектор, містобудівник. Перший почав активно застосовувати цемент. «Автор знаменитого Будинку з химерами» у Києві.

64. Гороліс-Горський, учасник визвольних змагань, письменник.

65. Героїв Майдану.

66. Тиверський шлях. Дорога в бік Тиврова, Жмеринки.

67. Олекса Воропай, всесвітньо відомий етнограф. З 1933 по 1944 рік працював на Вінниччині агрономом. Автор наукового дослідження «Звичаї нашого народу».

68. Степан Килимник, народився в с. Якушинці. Закінчив Вінницький педінститут. Історик, етнограф, педагог. Автор двотомника «Український рік у народних звичаях».

69. Михайло Старицький, відомий український письменник, поет, драматург. Тривалий час жив і творив на Вінниччині.

70. Микола Садовський, відомий український актор, працював на Вінниччині.

71. Ілля Шульга, доктор історичних наук, професор Вінницького Державного педагогічного інституту. Один із перших науковців України розпочав вивчення проблематики Голодомору, автор низки монографій та книг.

72. Олег Ольжич, відомий український поет, археолог, історик. Український державник. Загинув від рук німецьких нацистів.

73. Олена Теліга, видатна українська поетеса, літературний критик, громадський та політичний діяч. Загинула в боротьбі за українську державу від лап нацистів.

74. Олександр Олесь, учасник Визвольних змагань, класик української літератури, громадський діяч, борець за незалежність України.

75. Квітка Цісик, хоча народилася і виросла за межами України, але залишилася найвідомішим у світі пропагандистом української пісні. За визнанням фахівців К.Цісик еталон співчості й зразок вірності Україні.

76. Володимир Івасюк, новатор української пісні. Саме він піснею «Червона рута» розбудив націю і заявив на весь світ, що Україна під п'ятою московського окупанта не втратила своєї ідентичності. Вбитий органами КДБ.

77. Володимир Вовкодав, краєзнавець, дослідник життя народного месника Кармалюка.